

Ryj/KAA

16.8.2011

§ 318

1

Kaupunginhallitus
Hallintokeskus
Kirjaamo
PL 10
00099 HELSINGIN KAUPUNKI

HELSINGIN KAUPUNGIN KIRJAAMO HELSINGFORS STADS REGISTRATORSKONTOR	
Saapunut/Inkommit	
18. 08. 2011	
Dnro/Dnr	HEL 2011-000260
Tehtäväluokka Uppgiftsklass	10 06 01

§ 318

KAUPUNKI- JA KATTOVILJELYN EDISTÄMINEN: LAUSUNTO
VALTUUSTOALOITTEESTA

Hallintokeskuksen lausuntopyyntö 2011 – 955 / 546, 18.5.2011

Rakennusvalvontavirasto 99-39-11-LAU

PÄÄTÖS

Rakennuslautakunta päätti antaa kaupunki- ja kattoviljelyn edistämistä koskevasta Hanna-Kaisa Siimeksen ynnä muiden tekemästä valtuustoaloitteesta kaupunginhallitukselle oheisen lausunnon.

Rakennuslautakunta viittaa antamaansa aiempaan lausuntoon vuodelta 2006. Lausunto koski kattoterassien rakentamista, viljelykäyttöä sekä kattoterassiviljelyn mahdollisuuksia.

Valtuustoaloitteessa mainitun kaupunki- ja kattoviljelyn rakennuslautakunta on tässä lausunnossaan katsonut tarkoittavan pienimuotoista, pääasiassa yksityisten ihmisten suorittamaa ei-kaupallista pienviljelyä kaupunkialueella.

Kaupunkiviljelyllä eli kaupunkiolosuhteissa tapahtuvalla ruuan kotitarveviljelyllä on vuosisataiset perinteet. Piholla, siirtolapuutarhoissa, viljelypalstoilla, parvekkeilla ja terasseilla on yleisesti viljelty hyötykasveja aina 1900-luvun loppupuolen vuosikymmeniin saakka. Kaupunkiviljelyllä oli erityisen suuri merkitys sota-ajan pulavuosien aikana, jolloin ruuan tuotannossa hyödynnettiin laajasti kaikkea saatavilla olevaa tyhjää maata, jopa yleisiä puistoja. Hyvinvoinnin lisääntyessä sotien jälkeen ruuan viljelyn tarve kaupunkialueella väheni ja hyötykasvien sijasta siirryttiin pääasiallisesti koristekasvien kasvattamiseen. Vuosituhannen vaihteessa syntyneille suomalaisille kaupunkilaisille ruuan kasvattaminen on uusi trendikäs ilmiö ja

sen malleja haetaan pääasiassa muualta maailmasta. Näillä sukupolvilla yhteys ruuan tuotannon alkuperään saattaa olla kadonnut ja viljelymenetelmät on opeteltava uudelleen.

Kaupunki- ja kattoviljelyn lisääntyminen eli toisin sanoen hyötyviljelyn palaaminen olennaiseksi osaksi kaupunkielämää vaikuttaa varsin vääjäämättömältä. Asiaan vaikuttavat mm. ilmastonmuutos, ruuan hinnan jatkuva kallistuminen sekä kuluttajien tarve tietää ruuan alkuperä. Vakavat ruuasta lähtöisin olevat tautiepidemiat ovat omiaan lisäämään itse tuotetun ruuan arvostusta. Hyötyviljely nykyisissä tiiviissä kaupunkiolosuhteissa poikkeaa kuitenkin merkittävästi 1900-luvun alkupuolen väljien ja vähemmän autoistuneiden kaupunkien olosuhteista. Viljelemistä pihoilla rajoittavat omakoti- ja kerrostalontonttien ahtaus, autojen lisääntyminen, sekä kiristyneet pelastustointa ja leikkipaikkoja koskevat vaatimukset, jotka asettavat merkittäviä rajoitteita valmiiksi ahtaiden pihatilojen viljelymahdollisuuksille. Kattoterasseilla ja parvekkeilla viljeleminen puolestaan saattaa aiheuttaa sekä rakenteellisia että käyttöturvallisuuteen liittyviä ongelmia, joiden ratkaiseminen ennen viljelyn aloittamista on välttämätöntä ja saattaa edellyttää sekä erityissuunnittelua että rakennusluvan hankkimista. Näihin seikkoihin rakennuslautakunta on jo vuonna 2006 antamassaan lausunnossa viitannut.

Rakennuslautakunta katsoo, että kaupunki- ja kattoviljelyn laajempi edistäminen kaupungin toimesta tapahtuu ensisijaisesti asemakaavoituksen kautta. Nykyisten pienten pihatilojen, parvekkeiden ja kattoterassien hyödyntäminen kaupunkiviljelyssä on mahdollista varsin pienessä mittakaavassa koska viljelytoiminta vaatii varsinaisen maa-alan tai viljelyastioiden lisäksi myös mahdollisuutta jatkuvaan kasteluun sekä toimivaa jätehuoltoa. Näitä seikkoja ei muutaman viime vuosikymmenen aikana ole rakentamisessa useinkaan valmiiksi huomioitu. Rakennuslautakunta toteaa, että rakennusvalvontavirasto voi osaltaan vaikuttaa rakennushankkeiden lupakäsittelyn yhteydessä pihoille istutettaviin kasvilajeihin suositusten ja ohjauksen kautta viraston sisäistä maisemasuunnittelun ammattitaitoa hyödyntämällä. Rakennushankkeissa kasvilajit on kuitenkin aina valittava kohteen kokonaisuutta silmällä pitäen, eikä rakennusvalvonta voi velvoittaa viljelypalstojen perustamiseen tai hyötykasvien istuttamiseen ellei siitä asemakaavassa nimenomaan määrätä.

Asemakaavoituksen kautta tapahtuva hyötyviljelyn aseman vahvistaminen on kuitenkin hidas prosessi, joka hyödyttää vain tiettyä kyseiselle alueelle muuttavaa väestön osaa.

Kaupunkiviljelyn luonteeseen kuitenkin kuuluu spontaanius, joka yleensä viriää ihmisten mielissä kevätauringon myötä. Viljelyn aloittamisen tulisi olla helposti mahdollista kenelle tahansa ja toimintaan liittyvä byrokratia yksinkertaista. Valtuustoaloitteessa mainittujen joutomaiden hyödyntäminen saattaisikin olla keino nopeasti toteutettavaan kesäkauden kattavaan hyötyviljelyyn kenelle tahansa kaupunkilaiselle.

Joutomaiden väliaikainenkin hyödyntäminen viljelyssä olisi myös kaupunkiestetiikan ja ekologian kannalta kannatettavaa. Väliaikaisesta ja kevyestä luonteesta johtuen toiminta ei myöskään välttämättä vaatisi maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämiä rakennuslupia. Yksittäisen viljelystä kiinnostuneen kaupunkilaisen on kuitenkin asiassa vaikea edetä. Tätä varten olisikin hyödyllistä perustaa jonkinlainen väliaikaiseen viljelyyn sopivien maiden rekisteri, jonne kaupungin lisäksi myös yksittäiset maanomistajat voisivat tuoda tiedoksi omia sopivia maa-alueitaan. Rekisterin lisäksi toiminnan tehokkaampaan käynnistämiseen tarvittaisiin yhdistys tai työryhmä, joka toimisi viljelijöiden yhteistyöelimenä ja tietolähteenä. Joutomaita hyödynnettäessä on lisäksi aina huomioitava alueen soveltuvuus ruuan kasvattamiseen mm. liikennepäästöjen ja mahdollisten haitta-aineiden osalta. Itse viljelty ja näin ollen puhtaaksi mielletty ruoka ei kaupunkiolosuhteissa välttämättä muodostu puhtaaksi. Lisäksi joutomailla on huomioitava mahdollisuus kasteluveden saamiseen, sekä jätehuolto.

Esimerkkejä onnistuneesta joutomaiden hyödyntämisestä on jo olemassa. Rakenteilla olevalla, tällä hetkellä erittäin karulla Kalasataman alueella on toteutettu hyötyviljelyä erityisissä siirreltävässä kasvatussäkeissä. Muutaman viime kesän viljelytoiminnasta on vastannut suomalainen ympäristöjärjestö Dodo ry. Kaupunki puolestaan on osaltaan edistänyt hyötyviljelyä vuokraamalla väliaikaisesti erään Arabianrannan vielä rakentamattoman tontin Aalto-yliopiston opiskelijoiden kaupunkiviljelyä koskevaa projektia varten. Projektin edistymistä on avustettu mm. kiinteistöviraston, kaupunkisuunnitteluviraston, rakennusviraston ja rakennusvalvontaviraston toimesta.

Kasteluveden käyttämisestä on sovittu ympäröivien taloyhtiöiden kanssa. Epäsiistiksi koettua sorakenttää on näin nopealla aikataululla pystytty hyödyntämään myös yleistä estetiikkaa ja ekologiaa parantavalla tavalla.

Valtuustoaloitteessa ehdotettiin kaupunkiviljelyn edistämistä myös puistoihin istutettavien hyötykasvien määrää lisäämällä.

Rakennusvalvontaviraston mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat erittäin rajalliset, koska puistojen rakentaminen ja hoito kuuluvat kaupungin rakennusviraston tehtäviin ja yleisten töiden lautakunnan alaisuuteen. Rakennuslautakunta toteaa kuitenkin, että julkiset puistoalueet ovat hoitokohteina erityisen vaativia. Niille osoitettujen hoitomäärärahojen jatkuvasti pienentyessä keskimääräistä runsaammin hoitoa vaativien hyötykasvien kuten omenapuiden ja marjapensaiden istuttaminen vaikuttaa mahdolliselta vain hoitomäärärahoja merkittävästi lisäämällä.

Rakennuslautakunta haluaa tässä yhteydessä tuoda esiin niitä merkittäviä edistysaskeleita, joita kaupungissa on jo otettu ja joilla on laajemmin kaupunkiviljelyä edistävä vaikutus. Tärkeimpänä lautakunta pitää vuoden 2010 rakennusjärjestykseen sisällytettyä muutosta, joka edellyttää hulevesien imeyttämistä omalla tontilla ensisijaisena ratkaisuna aikaisemman viemäriin johtamisen sijaan. Tonteilla tapahtuvalla hulevesien hyödyntämisellä on laajemman kaupunkiekologian parantamisen lisäksi suora yhteys myös hyötyviljelyn lisäämismahdollisuuksiin. Hyvänä esimerkkinä toimii myös kaupungin hulevesistrategian pilottihanke Kuninkaantammen alueella, sekä hulevesistrategiaan liittyvä virkamiehistä koostuva hulevesityöryhmä, joiden yhteisenä tavoitteena on edistää laajemmin kaupunkiekologiaa parantavia hulevesien hallintaratkaisuja. Näihin ratkaisuihin olennaisena osana liittyvät myös mm. hulevesien imeytymistä edistävät viherkatot ja vastaavat viherpinta-alaa lisäävät rakennusratkaisut. Uudenlaisten ratkaisujen lisääntyessä myös kaupunkiviljely saa suurempaa jalansijaa. Rakennusvalvontavirasto on täsmentänyt rakennuslupaharkintaa siten, että vähimmillään rakennusluvan ehtona on hulevesisuunnitelman laatiminen. Kertarakentajat, eli useimmiten pientaloja rakennuttavat, tiedostavat tätä kautta asian merkityksellisyyden ja laadittavat suunnitelmia, joissa hulevesien hallinta yhdessä vihersuunnittelun kanssa on kehitetty luonnolliseksi osaksi yhtä pienemmiksi käyvien tonttien ja rakennusten terveellisyyttä ja toimivuutta.

16.8.2011

§ 318

5

Ammattirakennuttajien ja –rakentajien piirissä asiaan tarttuminen on yleisestä ympäristötietoisuudesta huolimatta edelleen sattumanvaraista. Mikäli asemakaavat eivät edellytä imeyttämistä viljelystä puhumattakaan, ei normaalista rakentamisesta poikkeavia ratkaisuja synny.

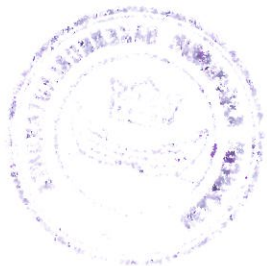
Viljelyn edistämisen suhteen ovat kansainväliset esimerkit tutustumisen arvoisia. Onnistuneet viherympäristöt omanlaisine aktiviteetteineen – kuten viljelyineen – ovat onnistuakseen liki poikkeuksetta pitäneet sisällään kaksi perusedellytystä: taloudellisuuden ja sitoutumisen. Yhdysvaltain länsirannikolla Portlandin ja Seattlen kaupungeissa, joiden ilmasto-olosuhteet ovat jokseenkin identtiset Helsingin kanssa, on kovien pintojen suuri määrä aiheuttanut sadevesien hallinnan suhteen kasvavan ongelman. Toimiva ratkaisu on ollut esimerkiksi rakennusoikeuden lisääminen hankkeissa, joissa toteutetaan viherkatto.

Helsingissä kaupunkiviljelyn edistysaskeleita on lisäksi jo otettu mm. Käpylässä, jossa vahojen pihakortteleiden kunnostamisen yhtenä merkittävänä painopisteenä on ollut viljelymahdollisuuden palauttaminen alkuperäisen pihasuunnitelman mukaan. Asemakaavoituksen keinoin on lisäksi onnistuneesti ohjattu mm. Pikku Huopalahden ja ns. Eko-Viikin asuinkorttelien rakentamista. Eko-Viikissä kerrostalopihoille toteutetut viljelypalstat ja hulevesiratkaisut ovat onnistuneita kokonaisuuksia, joita ei saa jättää esimerkkeinä hyödyntämättä.

Rakennuslautakunta katsoo yhteenvetonaan, että pitkästä prosessista huolimatta merkittävin keino vaikuttaa hyötyviljelyn mahdollisuuksien lisäämiseen tulevaisuudessa, on asettaa se yhdeksi asemakaavoituksen tavoitteeksi. Tämä merkitsee autopaikoituksen siirtämistä entistä enemmän maan alle, hulevesien hallinnan ja hyötykäytön yhä suurempaa edistämistä sekä mm. rakentamista tavalla, joka mahdollistaa kattoviljelyn kaikkine veden hallintaan ja jätehuoltoon liittyvine vaatimuksineen. Ilman asemakaavan velvoittavaa vaikutusta asia jää yksittäisten valistuneiden rakennuttajien harteille.

JUHA VEHVILÄINEN
pöytäkirjanpitäjä





[Handwritten signature]
[Faint printed text, possibly a name and title]



14.6.2011

412 §

LAUSUNTO HANNA-KAISA SIIMEKSEN YM. VALTUUSTOALOITTEESTA, JOKA KOSKEE KAUPUNKI- JA KATTOVILJELYN EDISTÄMISTÄ

HKR 2011-1222, Halke Khs 2011-995/546 18.5.2011
Esityslistan asia Ko/3

Yleisten töiden lautakunta päätti antaa kaupunginhallitukselle seuraavan lausunnon:

Yleisten töiden lautakunta suhtautuu myönteisesti kaupunkiviljelyn ja hyötykasvien kasvattamisen edistämiseen Helsingissä.

Rakennusvirasto vastaa julkisista viheralueista, jotka on varattu viljelyyn, kuten viljelypalstoista ja siirtolapuutarhoista. Lisäksi syötävien kasvien viljely soveltuu esimerkiksi koulujen, päiväkotien, vanhainkotien ja sairaaloiden pihaille. Erityisen hyvin hyötykasvien kasvattamiseen sopivat omakoti- ja rivitalopihat sekä kerrostalopihat, joita Helsingissä on noin 6 000.

Hyötykasvit puistoissa

Helsingin puistoissa kasvaa erilaisia hedelmä- ja marjakasveja, sillä monet niistä ovat myös hyviä puistokasveja. Eri syistä johtuen rakennusvirasto ei kuitenkaan ole kieltänyt, mutta ei toisaalta kannustanutkaan helsinkiläisiä hyödyntämään puistoissa kasvavien hedelmä- tai marjakasvien satoa.

Monen asukkaan on vaikea erottaa syötäväksi tarkoitettut marjat ja hedelmät niistä, jotka ovat syötäväksi kelpaamattomia tai jopa myrkyllisiä. Jos taas viheralueille istutettaisiin vain syötäväksi soveltuvia kasvilajeja, käytävissä oleva lajivalikoima supistuisi oleellisesti nykyisestä. Julkisissa puistoissa on vaarana myös kypsytävän sadon korjaaminen raakana ja esimerkiksi hedelmäpuiden vaurioituminen sadonkorjuun yhteydessä.

Vaikeimmin ratkaistava asia on puistoissa kasvavien marjojen ja hedelmien puhtaus ja terveellisyys, sillä puistojen maaperän raskasmetallipitoisuuksia ei ole tutkittu samalla tavalla kuin viljelyyn tarkoitetuilla alueilla. Tämän takia julkisten viheralueiden marjat ja hedelmät on tarkoitettu pääasiassa joko katseltaviksi tai ravinnoksi kaupunkieläimille, esimerkiksi linnuille. Hedelmäpuiden hedelmät päätyvätkin puistoissa usein lintujen ravinnoksi jo ennen kuin ne ehtivät kypsyä.



14.6.2011

Kun koristetarkoitukseen istutetut ja syötävät kasvit kasvavat selvästi eri alueilla, myös puutarhakasveja huonosti tuntevat asukkaat voivat olla varmoja, etteivät vahingossa syö myrkyllisiä kasveja tai kasvinosia. Tämän vuoksi julkisia puistoja sopivampia paikkoja hyötykasvien kasvattamiseen ovat kaupunkilaisille viljelyyn varatut julkiset viheralueet eli viljelypalstat ja ryhmä- eli siirtolapuutarhat.

Perinteisten puistojen ja katuviheralueiden lisäksi Helsingissä on myös sellaisia julkisia erityisalueita, joiden luonteeseen hedelmä- ja marjakasvien kasvattaminen sopii hyvin. Niissä ei myöskään ole vaarana syötäväksi kelpaamattomien koristekasvien sekaantuminen hyötykasveihin. Vanhoissa kartanopuistoissa ja huvilapuutarhoissa on vanhaan ollut sekä hedelmätarhoja että puutarhaviljelyä. Esimerkiksi Annalassa eli Villa Annebergin huvilapuutarhassa on osa puistoalueesta varattu Hyötykasviyhdistyksen puutarha- ja viljelyharrastusta edistävään toimintaan. Muun muassa Herttoniemen ja Stansvikin kartanopuistoissa on jäljellä jääntietä vanhasta hedelmätarhasta. Malminkartanon tilan yhteydessä on hedelmätarha, jossa asukasyhdistys järjestää yleisötapahtumia ja sadonkorjuujuhlia.

Kaupunkiviljelyn edistäminen

Kaupunkiviljely -termillä tarkoitetaan nykykielessä hyötykasvien viljelyä kaupunkialueella jossain muualla kuin perinteisillä viljelypalstoilla. Tyypillistä kaupunkiviljelyä on hyötykasvien kasvattaminen viljelylaatikoissa tai ”viljelylaareissa”.

Perinteiseen hyötykasvien viljelyyn on Helsingissä tarjolla 39 viljelypalsta- aluetta ja yhdeksän siirtolapuutarha- aluetta. Helsingin viljelypalsta- alueet on vuokrattu kaupunginosa- tai palstaviljely- yhdistyksille, jotka vuokraavat palstoja helsinkiläisille. Siirtolapuutarha- alueet on vuokrattu siirtolapuutarhayhdistyksille.

Viljelypalsta- alueilla on tarjolla kaupungin rakentamia palveluita. Palsta- alueilla on vesipiste, maat on ojitettu ja maan peruskunnostus ja puutarhakasvien tarvitsema maanparannus on tehty. Viljelypalsta- ja siirtolapuutarha- alueet on pyritty sijoittamaan niin, ettei syötäviin kasveihin kertyisi epäpuhtauksia.

Helsingin pellot sijaitsevat pääsääntöisesti raskailla savimailla. Siksi ne eivät sellaisenaan sovellu puutarhakasvien viljelyyn ilman maanparannusta. Helsingin peltoalueilla ei myöskään ole puutarhakasvien vaatimaa kastelumahdollisuutta.



14.6.2011

Vielä 1990-luvulla kaupunki tarjosi asukkaille ”perunapalstoja” eli peltopalstoja, jotka oli tarkoitettu yksivuotisten kasvien viljelyyn pelkistetyissä oloissa. Kaupunki kunnosti maat vuosittain seuraavaa kasvukautta varten. Kastelumahdollisuutta tai muita palveluja ei ollut. Peltopalstoista luovuttiin niiden vähäisen kysynnän vuoksi. Tämä palstaviljelyn muoto on mahdollista elvyttää, jos kiinnostusta viljelyyn vaatimattomissakin oloissa löytyy.

Uusien viljelypalsta- ja siirtolapuutarha-alueiden perustaminen Helsinkiin määritetään asemakaavoituksen yhteydessä.

Puutarhaneuvonta

Rakennusvirasto edistää puutarhaviljelyn osaamista Helsingissä rahoittamalla Gardenia-Helsingin puutarhaneuvontapalvelun. Palstaviljely-yhdistykset voivat tilata puutarhaneuvojan opastamaan viljelijöitä yhdistyksensä tilaisuuksiin. Gardenia-Helsinki tarjoaa myös ilmaista puhelinneuvontaa kaikille helsinkiläisille.

Kattoviljely

Asemakaavoilla voidaan edistää kattoterassien perustamista. Myös oleviin rakennuksiin on mahdollista sijoittaa hyötykasvien viljelyyn sopivia terasseja esimerkiksi asemakaavan tarkistuksen tai lisä- tai muutostyön yhteydessä. Tässä yhteydessä rakennusviraston mahdollisuudet edistää kattoviljelyä Helsingissä rajoittuvat viljelyneuvonnan tarjoamiseen helsinkiläisille.

Hyötykasvit pihalla

Helsingissä on noin 6 000 kerrostalopihaa, joilla on mahdollista edistää hyötykasvien viljelyä. Myös omakoti- ja rivitalopihalla voidaan lisätä hyötykasvien viljelyä.

Syötävien kasvien kasvattaminen pihalla on monella tavalla helpompaa kuin niiden kasvattaminen julkisilla viheralueilla. Taloyhtiöissä sadon tasapuolinen hyödyntäminen on sovittavissa helpommin kuin kaikille yhteisillä viheralueilla. Kerrostalopihalla sadonkorjuuta voidaan juhlistaa yhteisöllisyyttä ja taloyhtiön henkeä vahvistavilla sadonkorjuujuhilla. Pihalla on myös helpompi varmistaa, että korjattava sato on puhdasta.



14.6.2011

Kaupunkiviljelyä voidaan kerrostalopihoilla harjoittaa helposti puisissa viljelylaatikoissa. Näitä pihalaareja on tänä kesänä kerrostalopihoilla muun muassa Herttoniemessä ja Roihuvuoressa. Pihalaareissa kasvit kasvatetaan puhtaassa mullassa, jossa ei ole vaaraa esimerkiksi raskasmetalleista. Martoilla ja Dodo ry:llä on myös käynnissä kampanja, jolla kannustetaan kerrostaloyhtiöitä istuttamaan pihoilleen hedelmäpuita.

Hyötykasvien istuttaminen koulujen ja päiväkotien pihoille on kannatettavaa, sillä kasvattaminen ja sadonkorjuu voidaan liittää osaksi opetusta. Myös sairaaloiden sekä vanhain- ja muiden hoitokotien pihoille hyötykasvien kasvattaminen sopii hyvin, koska kaikenlainen puutarhaviljely on tutkitusti virkistävää ja elvyttävää toimintaa kaikenikäisille ja -voimisille.

Pöytäkirjanote kaupungin hallitukselle ja katu- ja puisto-osastolle.

Lisätiedot:

Tegel Satu, suunnitteluasiantuntija, puhelin 310 38406